

осіб, що становило 54% зростання чоловічого та 47% зростання жіночого населення [145, р. 7].

Золота доба тривала всі 1960-ті рр. й закінчилася на початку 1970-х. 1972 р. прем'єр-міністром Австралії став Г. Вітлем. Згідно з власним курсом реформ, він 1973 р. зменшив усі тарифи на 25%. Водночас ціни й заробітна плата зростали, що призвело до щорічного підвищення життєвого рівня на 10%. Інфляція, викликана нафтовою кризою 1973 р., призвела до порушень світової торгової інфраструктури та спаду інвестицій. Після 1974 р. у розвинених країнах почалася стагфляція – стагнація виробництва за високих темпів інфляції. Кейнсіанські методи, якими керувалися раніше, виявилися непридатними, але уряд Г. Вітлема ігнорував поради економістів, тому зросло безробіття, майже до рівня 1930-х рр. 1975 р. для зменшення інфляції ухвалили скоротити бюджет, а безробіття перевищило 250 тис. чол. Золота доба Австралії добігла кінця [20, с. 280].

Отже, у 1950–1970 рр. Австралія стала однією з найзбалансованіших економічних систем світу. До економічних успіхів періоду також належать низький рівень інфляції, стабільні ціни та практично повна працевлаштованість населення. Змінилась і сама економічна система: з переважно аграрної держави Австралія перетворилася на індустріально-аграрну.

3.6. ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ АВСТРАЛІЇ У 1940–1970-х рр.

Формування екологічних проблем в Австралії розпочалося ще на початку XIX ст. Колонізація континенту супроводжувалася масштабним вирубуванням лісів, знищенням багатьох видів флори та фауни, активним розвитком скотарства й гірничодобувної промисловості, поштовх якій дала «золота лихоманка». На континенті почав зростати видобуток вугілля, залізної руди та урану, який перетворився в другій половині XX ст. на провідну галузь

економічного розвитку. Особливість природно-кліматичного потенціалу – розташування у центрі материка посушливих і напівпосушливих непридатних для життя територій – зумовила формування великих урбаністичних центрів на узбережжі, переважно вкритому лісами. Це мало наслідком зростання антропогенного й індустріального навантаження на ці території та появу проблем санітарії, забруднення повітряного й водного простору, погіршення якості питної води, зменшення площі лісів. Хоч Австралію називають «зеленим континентом», територія, вкрита лісами, займає лише 16% усієї території країни [146], тому зменшення площі лісів внаслідок розширення міської забудови і пожеж, що почастишали зі зміною клімату, перетворилось у ХХ ст. на одну з найгостріших екологічних проблем країни. Це призводить до зміни екосистем, зменшення біорізноманіття, створює загрозу для існування різних видів флори та фауни.

Перші кроки з охорони природи було зроблено в Австралії наприкінці ХІХ ст. Так, ще 1881 р. у Новому Південному Вельсі прийняли Закон про охорону співочих птахів. Клуб натуралістів цього штату підготував проект закону про охорону місцевих птахів і ссавців, який прийняли зміненим дещо пізніше. Діяльність різних натуралістичних клубів вплинула на створення біля Сіднея 1879 р. першого заповідника в Австралії – Королівського національного парку. Він був другим у світі після Єллоустонського національного парку, заснованого у США 1872 р. На початку ХХ ст. у багатьох штатах зеленого континенту розгорнувся рух за збереження популяцій тилацинів (сумчастого вовка) і коал. Щоб вирішити проблему швидкого зникнення популяцій деяких видів ссавців було створені дорадчі комітети з місцевої фауни. 1928 р. Консультативний комітет Тасманії з корінної фауни рекомендував створити заповідник для захисту тилацинів, що стало початком руху за охорону тасманійської пустелі. Хоча врятувати цей вид не вдалося й 1936 р. він безповоротно зник, 1937 р. усі штати Австралії прийняли законодавчі акти щодо охорони коал. 1941 р. було захищено від зникнення ще один вид ссавців –

тасманійського диявола (найбільший на сьогодні серед хижих сумчастих ссавців), який зберігся лише на острові Тасманія [147].

З огляду на те, що австралійський континент оточений з усіх боків водою, увага громадськості була прикута й до морської флори та фауни. Важливу роль у житті перших поселенців колоній, розташованих на його території, від початку заселення континенту наприкінці XVIII ст. відігравав китобійний промисел. На початку XX ст. популяція китів почала катастрофічно зменшуватися. Тому 1937 р. Австралія приєдналася до першої міжнародної угоди з регулювання китобійного промислу, 1946 р. – другої. У наступні десятиліття вона підписала понад 40 додатків до цього документа. Продовженням цього напрямку діяльності стало приєднання 1949 р. до Угоди про створення Ради з рибальства в Індо-Тихоокеанському регіоні, відомої сьогодні як Азійсько-Тихоокеанська комісія з риболовлі [148].

Отже, в Австралії перші спорадичні заходи з охорони деяких видів флори і фауни було прийнято ще наприкінці XIX – на початку XX ст., однак вони не були системні. Та й масштаби деградації природних ресурсів були ще незначними. Лише у 1950-х – 1960-х р., коли екологічні проблеми країни почали загострюватись, серед населення почали поширюватись алармістські настрої. Й, хоча вплив науковців на ухвалення різних державних рішень значив багато, їхніх зусиль уже не вистачало для адекватної відповіді на різні виклики, пов'язані з прагненням багатьох представників бізнесу освоїти багаті природні ресурси країни. Хоча на зростання інтересу до цієї проблеми безпосередньо впливала поступова деградація довкілля зеленого континенту, не варто скидати з рахунку і вплив соціального та екологічного руху, який розгорнувся у США та багатьох країнах Західної Європи в цей період.

Громадськість Австралії активізувалась у кількох напрямках, які лягли в основу формування екологічного руху країни у 1970-х рр. Перш за все, у цей період стали очевидні негативні наслідки ерозії та засолення ґрунтів, що породило рух фермерів місцевих громад по догляду за землею (landcare

movement). З 1945 р. австралійські фермери, а пізніше – й невеликі місцеві групи почали отримувати від урядів штатів фінансову підтримку для збереження на своїх територіях ґрунтів. Такі гранти або позики включали безкоштовні науково обґрунтовані консультації щодо боротьби зі шкідниками або бур'янами та сприяли розширенню лісонасаджень. У 1960-х рр. їх почали надавати населенню великих районів. Паралельно на рівні штатів було запроваджено перші програми збереження ґрунтів та покращення якості питної води, наприклад проекти «Групи охорони ґрунтів Австралії» у штаті Вікторія [149]. Було сформовано групи волонтерів, які взяли участь у реалізації проектів з відновлення природних ресурсів та кращого управління ними, що сприяло об'єднанню фермерів і природоохоронців для вирішення багатьох екологічних питань розвитку окремих територій. Це зокрема стосується біорізноманіття, водного простору та шляхів, розвитку узбереж'я. Вказане зробило внесок до розбудови «суспільства добробуту» й формування соціальної згуртованості в місцевих громадах. З 1986 р. цей рух набув національного масштабу [150].

Візуальне забруднення довкілля у формі все більшої кількості сміття вплинуло на появу антисміттьєвого (anti-litter) руху, який ініціювала Дейм Філіс Фрост. До цього її спонукав випадок на дорозі, що стався 1963 р. У маленькому містечку Елфінстоун повз її автомобіль проїхав напівпричіп, з вікна якого вилетіли папірці з рибою та чіпсами, фруктові шкірки і стара замаслена ганчірка. Оскільки банка з пивом відскочила від даху її нової машини, Фрост з'їхала на узбіччя, щоб перевірити пошкодження. Озирнувшись, вона з жахом побачила краєвид – рівнини, вкриті купами паперу, поліетиленовими пакетами, банками та пляшками. Масштаби засмічення справили на неї величезне враження і змусили звернутися до Національної ради жінок з пропозицією зупинити забруднення краєвидів континенту. При її допомозі 1968 р. було створено організацію «Збережи Австралію красивою»,

яка ініціювала перші кампанії з прибирання сміття у штаті Вікторія та в інших місцях [151].

Не менш важливою складовою екологічного руху країни став анти-ядерний (anti-nuclear) рух. Він виник у відповідь на ядерні випробування Франції в Тихому океані, що привернули увагу до видобутку урану в країні [147]. У середині 1970-х рр. було створено кілька груп, які почали досліджувати ядерні проблеми й започаткували рух проти видобутку урану. 1976 р. в місті Перт у Західній Австралії за допомоги організації «Друзі Землі» (FOE) було засновано організацію «Кампанія проти ядерної енергії» (CANE). Осередки CANE також було створено в Аделаїді, Південна Австралія. Незначна фінансова підтримка з боку уряду штату підносила діяльність таких груп на вищий щабель, адже вони змогли залучити кваліфікованих спеціалістів [152]. Аналогічні центри виникли й в інших штатах країни. Багато груп зелених з часом перетворилися на регіональних або національних лідерів у царині захисту довкілля і головних акторів екологічного руху.

«Зелена» течія екологічного руху унаочнена в появі багатьох природоохоронних груп в усіх штатах. Вони зосереджували увагу, в першу чергу, на місцевих екологічних проблемах. Наприклад, у Квінсленді 1963 р. з'явилося «Товариство охорони дикого життя Квінсленду» (WPSQ), яке видавало журнал «Дике життя» й популяризувало як ідею охорони флори та фауни, так і свою діяльність. Разом зі створенням 1965 р. «Австралійським товариством охорони морського середовища» (AMCS) у середині 1960-х р. воно юридично оскаржило заявку промислової компанії на видобуток коралів на Великому Бар'єрному рифі.

Покоління молодих активістів у штаті Вікторія мобілізувало населення проти планів міністра земель розділити частину Малої пустелі та створити там ферми. Це змусило уряд штату створити «Раду з охорони земель для дослідження, консультацій і надання рекомендацій щодо використання державної землі», яка ґрунтовно оцінила цей та інші проекти.

У Новому Південному Вельсі 1968 р. сформувався альянс кількох неурядових організацій, який зумів урятувати половину території озера М'ялл від урядових планів організувати масштабний видобуток піску. Цього ж року Комітет «Колонг», створений для порятунку території південних Синіх гір, який об'єднав 150 організацій, домогся заборони створення вапнякового кар'єру. Ця кампанія відома тим, що вперше в Австралії було використано права акціонерів для протистояння корпорації, яка намагалася реалізувати цей проект [147].

Яскравим прикладом екологічної мобілізації населення є діяльність громадських організацій щодо захисту острова Фрейзер у Квінсленді. Крім унікального піску (а відповідно – і пляжів), цей острів мав поклади рідкісних мінералів, що приваблювало представників бізнесу, які 1966 р. взяли в оренду для видобутку корисних копалин 8665 га, причому без відома власників багатьох земельних ділянок. Це спонукало до тривалої боротьби екологічних груп і свідомих громадян за передання цього острова у власність штату. Найактивнішим захисником острова стала група «FIDO», яка почала 1971 р. громадську кампанію, в результаті якої 1976 р. видобуток піску припинили. Ще до приєднання країни до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, прийнятої міжнародною спільнотою 1972 р., група лобювала створення на острові національного парку (1992 р., Фрейзер нарешті включено до списку Всесвітньої спадщини) [152].

Захист озера Педдер, яке розміщене в Тасманії і є одним з найкрасивіших місць австралійського континенту, безперечно, є однією з найгероїчніших сторінок в історії екологічного руху на континенті. 1955 р. 24000 га було відведено для національного парку озера Педдер. Однак 1967 р. Комісія з гідроенергетики штату запропонувала побудувати дамбу на річках Хуон і Зміїній на захід від озера й затопити його для будівництва електростанції та виробництва електроенергії для району Середній Гордон. Для захисту озера екологічні групи зібрали найбільшу на той час в історії штату кількість підписів

під петицією про заборону цього проекту – 10000. Вони також намагалися залучити на свій бік федеральний уряд та ЮНЕСКО. Хоча 1973 р. тасманійські активісти зазнали поразки, під час цієї боротьби було створено першу партію зелених Австралії – «Об'єднану групу Тасманії» (UTG) [153]. Окрім того, цей проект набув всесвітнього розголосу та поставив екологічний рух країни у мейнстрім суспільно-політичного руху 1970-х рр. Водночас «зелені» набули досвіду, який використали 1979 р., у боротьбі з планами уряду штату затопити річку Франклін, яка вважалась однією з останніх великих територій дикої природи у світі, вони виступили згуртованіше й рішучіше. Активісти отримали національну та міжнародну підтримку своєї кампанії, а також застосували тактику прямої дії, що полягала в безпосередньому блокуванні території. Акція «Франклін» стала одним із найбільших проявів громадянської непокори в Австралії, у результаті якої було затримано 1217 осіб. Унаслідок цієї кампанії уряд був змушений відмовитися від ідеї [154].

Варто наголосити, що наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. уряди багатьох штатів почали фінансувати створення регіональних екологічних центрів й підтримувати діяльність деяких екологічних груп, що сприяло поширенню екологічної свідомості та зростанню інтересу до охорони природи.

В цей період у країні почались і дискусії про створення національної природоохоронної організації. Великий вплив на це мав принц Філіп, герцог Единбурзький, засновник «Всесвітнього фонду охорони природи» у Великій Британії, який 1961 р. став його першим головою. Багато дослідників вважають його ініціатором створення всеавстралійської екологічної організації. 1965 р. він відвідав країну, де виступав за більш значущі заходи зі збереження природи, рекомендував їх координувати на федеральному рівні й акумулювати не обкладені податком фінансові пожертви на природоохоронну діяльність і наукові дослідження. Під впливом цих ідей австралійський зоолог та консервационіст Френсіс Нобл Раткліфф провів консультації з колегами з «Організації наукових та промислових досліджень Співдружності» (CSIRO) та

лідерами громадського й екологічного руху щодо створення національної організації з охорони природи. Ф. Н. Раткліфф розглядав збереження природи як одну з трьох найважливіших проблем, що стоять перед людством, поряд з уникненням атомної війни та досягненням расової гармонії. У серпні 1964 р. на конференції в Канберрі було створено таку організацію – «Австралійський фонд охорони природи» (ACF) під патронатом принца Філіпа. Його першим президентом був сер Гарфілд Барвік, тодішній голова Верховного суду. Юридичне оформлення організації відбулося 1966 р. [155].

Під час перших засідань Рада ACF визначила найгостріші й найактуальніші екологічні проблеми країни, які потребували уваги на національному рівні. До них було віднесено зникнення лісових масивів та чагарників, що представляють напівпосушливі екосистеми тропічних лісів, де переважають види евкаліптів (Mallee Woodlands, shrublands), деградацію Великого Бар'єрного рифу й екосистем центральної Австралії. Проте внаслідок обмеженого фінансування було вирішено сконцентруватися на захисті рифу від наслідків видобутку та буріння нафти. У 1960-х рр. фонд розробив головні методи природоохоронної кампанії в цій царині на наступні десятиліття. Вона включила дослідження, політичні методи боротьби, екологічну освіту та лобіювання. ACF надавав підтримку іншим природоохоронним організаціям і засновував місцеві відділення [156].

На початку 1970-х рр. до природоохоронної діяльності почали залучатися й органи місцевого врядування, які впроваджували новітні на той час екологічно орієнтовані рішення. Наприклад, у Сідней були прийняті «Зелені заборони», що передбачали співпрацю між профспілками та місцевими групами мешканців у боротьбі з руйнуванням старих будівель, мікрорайонів і в насадженні кущів.

Здобутки багатьох «зелених» організацій і груп не лише посприяли поширенню екологічних ідей та залученню населення до підтримки природоохоронної діяльності, а й вплинули на прийняття відповідного

законодавства нового рівня у штатах і створення державних інституцій у царині захисту довкілля. Можна стверджувати, що інституалізація екологічної політики в Австралії розпочалася саме на рівні штатів.

Передовим у цій діяльності був штат **Вікторія**, де 1970 р. прийняли Закон про охорону довкілля. Він став одним із перших у світі правових актів, що впровадив інтегрований підхід і забезпечив стале використання та комплексне управління навколишнім середовищем й участь громадськості у прийнятті рішень. Цей закон не лише закріпив принципи екологічної політики (інтеграція економічних, соціальних та екологічних міркувань, обережність, міжгенераційна справедливість, збереження біологічного різноманіття, екологічна цілісність, оцінка впливу на довкілля, спільна відповідальність, ієрархія відходів тощо), а й закріпив механізми досягнення цілей [157].

На його основі 1972 р. у штаті було створено Міністерство охорони навколишнього середовища, яке об'єднало установи, що відповідали за виконання окремих законів, прийнятих у попередні десятиліття, зокрема щодо чистого повітря, охорони земель, дичини, ґрунту, національних парків, затоки Порт-Філіп, урегулювання рибальства. Також запрацювала Рада з охорони довкілля. З 1972 по 1979 рр. бюджет міністерства збільшився вп'ятеро, а бюджет Служби національних парків (її створили ще 1915 р.) та кількість співробітників з 1974 по 1979 рр. зросли більш ніж утричі. Розвиток природоохоронної політики штату призвів до збільшення річної кількості відвідувачів парків з 700 тис. до 3,4 млн чол. [158]. З ініціативи міністерства у цей період були прийняті такі правові акти: Закон про створення Вікторіанського фонду з охорони природи (1972 р.), Закон про національні парки (1975 р.), Закон про вплив на довкілля (1978 р.).

У **Новому Південному Вельсі** 1967 р. було створено Національну службу парків і дикого життя [159]. 1971 р. на основі прийнятого на рік раніше закону постала Комісія з контролю за забрудненням. До її повноважень було віднесено: вжиття заходів для контролю рівня забруднення, встановлення

екологічних стандартів і нагляд за їх виконанням, надання спеціалізованих рекомендацій, технічних консультацій та освітніх послуг для державних установ, промисловості й громадськості, адміністрування урядової схеми надання грантів на екологічні дослідження, подання офіційних запитів та проведення екологічних розслідувань і обстежень, вирішення екологічних суперечок. Передусім це стосувалося заходів, що проводилися спільно з інституціями Австралії. У вересні 1971 р. Комісія вперше дослідила забруднення повітря та води, а 1972 р. – вперше публічно розслідувала забруднення природи на острові Кураганг. 1974 р. вона поглинула Департамент навколишнього середовища та Управління контролю за забрудненням повітря й води Комісії охорони здоров'я, що дало їй змогу розширити сферу діяльності. Так, їй було делеговано контроль за виконанням на рівні штату Закону про чисте повітря 1961 р., Закону про чисту воду 1970 р., Закону про контроль за шумом 1975 р. [160].

У **Південній Австралії** політика управління природними ресурсами почала формуватись у відповідь на потребу заохотити охорону водного простору, земель і біорізноманіття. До початку 1970-х рр. у штаті було прийнято лише кілька законів, що регулювали окремі аспекти впливу на довкілля. Вони стосувалися: 1) збереження ґрунтів (Закон про нанесення пісків 1923 р.); 2) управління водними ресурсами (Закон про збереження води 1886 р., 1936 р., Закон про столичне водовідведення 1935 р., Закон про водовідведення Південно-Західного передмістя 1959 р., Закон про водовідведення столичного району (Вудвіль, Генлі та Грейндж) 1964 р., Закон про річку Мюррей Уотерс (водосховище Дартмут) 1971 р.); 3) боротьби з рослинами-шкідниками та іншими шкідниками (Закон про будяк 1852 р.). У 1970-х рр. унаслідок значного загострення екологічних проблем у штаті постало завдання впровадити більш комплексний підхід до охорони природних ресурсів, прийняти гнучкіші й ефективніші закони та створити установи, відповідальні за їхнє впровадження. Тому 1972 р. було створено Департамент навколишнього середовища та

консервації й Служба національних парків і дикої природи. 1972 р. набрали чинності Закон про національні парки та дику природу й Закон про захист узбережжя, а 1978 р. – Закон про ботанічні сади та державний гербарій [161].

У **Тасманії** ще 1915 р. відповідно до Закону про збереження пейзажів було створено Раду зі збереження краєвидів. До її складу увійшли генеральний інспектор, уповноважений залізниць, головний інженер, представник Державного департаменту туризму і «троє джентльменів, які були ентузіастами у галузі збереження декорацій». Основна функція Ради полягала в рекомендації для створення заповідників територій, що представляли науковий або історичний інтерес, а також управлінні ними самостійно або через допоміжні органи [162]. Згідно з Законом про захист тварин і птахів від 1928 р. було засновано Раду з охорони, яка впроваджувала рекомендації Ради зі збереження краєвидів. Однак ця рада користувалася досить розмитими критеріями оцінки територій, на яких потенційно міг бути створений заповідник – «сценічне чи історичне значення». Відсутність наукового підходу та коштів і обмежена діяльність цієї установи (радше консультативна) мали наслідком низьку ефективність охорони дикого життя в Тасманії. Тому 1970 р. уряд штату прийняв Закон про національні парки, згідно з яким було створено Службу національних парків і дикої природи, яка фактично поєднала функції вказаних рад. Крім цього, 1972 р. запрацював Департамент навколишнього середовища. Головним правовим актом, довкола якого почало формуватись екологічне законодавство штату, є Закон про охорону навколишнього середовища, прийнятий 1973 р. Він регулював діяльність щодо забруднення повітря, води та шуму, поводження з відходами. Окремі аспекти природоохоронної діяльності цього періоду регулювали Закон про місцеве самоврядування 1962 р., Закон про національні парки та дику природу 1970 р., Закон про зрошення 1973 р., Закон про коронні землі 1976 р. [163].

У **Західній Австралії** Закон про охорону навколишнього середовища набрав чинності 1971 р. Його мета полягала у створенні адміністративного

органу, який би відповідав за таку діяльність. 1972 р. на його основі було створено Міністерство охорони навколишнього середовища, яке підпорядковувалось уряду, однак надавало йому, як і профільному міністру, незалежні консультації з екологічних питань (1974 р. його перейменували на Міністерство охорони й довкілля). Головними принципами діяльності установи були визначені такі: досягнення балансу між охороною довкілля і розвитком, важливість участі громадськості в екологічному управлінні, розуміння більшої ефективності превентивних заходів з охорони навколишнього середовища. Міністерство відіграло ключову роль у розробленні політики охорони довкілля штату [164].

Єдиним австралійським штатом, де у 1970-х рр. не було створено державної установи з охорони навколишнього середовища, був **Квінсленд**. Водночас у ньому ще 1944 р. набрав чинності перший в країні Закон з контролю за забрудненням води, що стало наслідком забруднення річки Герберт стоками від днопоглиблювальних робіт. Й хоча для того часу він був досить прогресивним, його дія була обмеженою. Як уже було наголошено, до 1970-х рр. закони, що приймалися у всіх штатах Австралії, регулювали якийсь один вузькоспеціалізований напрям впливу на довкілля і не були комплексні. Практика розв'язання суперечок з бізнесом полягала в регулюванні забруднення шляхом компромісів з забруднювачами на противагу його запобіганню. Лише у 1970-х рр. підхід до регулювання діяльності промислових підприємств почав змінюватися й у нове законодавство були включені принципи оцінки впливу на довкілля, попередження забруднення та дійові механізми покарання забруднювачів [165].

Щодо територій у складі Австралії, то державні органи, відповідальні за впровадження екологічної політики, було створено дещо пізніше – у 1990-х рр. Проте в 1970-х рр. у них набрали чинності кілька законів, які мали певне екологічне спрямування. У Північній території це Закон про сміття 1972 р., який встановлював штрафи за залишення сміття в громадських місцях і чітко

регламентував місця та процедуру збирання сміття [166], в Австралійській столичній території це Закон про озера 1976 р., спрямований на використання території озера Берлі Гріффін [167].

Інституалізація природоохоронної діяльності на рівні штатів сприяла формуванню екологічної політики на рівні країни. 1972 р. уряд Австралії на чолі з прем'єр-міністром Вітламом створив кілька нових міністерств, зокрема Департамент навколишнього середовища й консервації, на який було покладено завдання охорони природи, охорони та використання водних ресурсів і управління діяльністю заповідників. 1975 р. на його основі з'явився Департамент навколишнього середовища [168].

В цей період було сформовано механізм екологічного управління Австралії: розподілено повноваження між федеральним урядом і урядами штатів із захисту довкілля. На Співдружність покладено функцію охорони навколишнього середовища з урахуванням інтересів усієї нації, а на штати – розв'язання місцевих проблем. Це зумовлено специфікою політичного устрою країни й тим, що юридично земля перебуває у власності штатів. Хоча цю систему часто називають «подвійним регуляторним підходом», на практиці навіть створено три рівні екологічного управління в країні, позаяк уряди штатів і територій часто делегують вирішення багатьох питань місцевим органам влади.

Підкреслимо, що Конституція Австралії не містить прямих положень, що вказують на повноваження парламенту Співдружності приймати закони про навколишнє середовище. Однак Співдружність може здійснювати екологічне регулювання, спираючись на низку непрямих конституційних повноважень. До них відносяться, зокрема, повноваження щодо зовнішніх справ (на основі зобов'язань країни за міжнародними угодами) та відносин з корпораціями. Крім того, виконання багатьох законодавчих актів екологічного спрямування (як національних, так і міжнародних) покладається на кількох керівників органів державної влади, передбачених Конституцією, що гарантує їхню імплементацію

навіть у разі оскарження [169]. Прикладом використання цього механізму в 1970-х рр. є вирішення конфлікту інтересів бізнесу та захисту довкілля під час низки судових процесів з корпораціями. Суттєвий перелік виключних повноважень Співдружності, передбачених Конституцією, дозволив судам використовувати принципи законодавчого тлумачення для підтримки її зусиль щодо регулювання політики, яка впливає на довкілля. В результаті Співдружність змогла законодавчо закріпити широкий спектр екологічних питань, включаючи деякі найважливіші екологічні акти, такі як Закон про охорону навколишнього середовища (вплив пропозицій) 1974 р., та прийняті 1975 р. Закон про охорону національних парків і дикої природи, Закон про морський парк Великого Бар'єрного рифу та Закон про Австралійську комісію зі спадщини [170].

Безпосередньою компетенцією федерального уряду є приєднання до міжнародних угод із захисту довкілля. В цьому контексті наголосимо, що міжнародний вектор є важливим напрямом екологічної політики Австралії. Після Другої світової війни країна приєдналася до низки міжнародних угод щодо охорони різних видів флори та фауни: Міжнародної конвенції про захист рослин (1952 р.), Міжнародної конвенції про запобігання забрудненню моря нафтою (1954 р.) з поправками, включаючи поправки щодо Великого Бар'єрного рифу (1971 р.), Угоди про захист рослин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (1956 р.). З огляду на нові екологічні загрози вона стала стороною Паризької конвенції про відповідальність третіх сторін у ядерній енергетиці (1960 р.), Угоди між урядами Австралії, Аргентини, Бельгії, Чилі, Французької Республіки, Японії, Нової Зеландії, Норвегії, Південно-Африканського Союзу, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії й Сполучених Штатів Америки щодо мирного використання Антарктиди (1961 р.), Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (1963 р.), Міжнародної конвенції про створення Міжнародного фонду компенсації за

збитки, спричинені забрудненням нафтою, від 18 грудня 1971 р. (1971 р.), Конференції про створення Міжнародного фонду компенсації збитків забрудненням нафтою (1971 р.). Також 1956 р. країна вступила до Міжнародного агентства з атомної енергії [171].

Розуміння неможливості самотійно вирішити екологічні проблеми, які все частіше почали набувати регіонального та глобального рівня, зумовили активну участь країни у міжнародній екологічній співпраці. Австралія одна з перших підтримала ініціативу ООН провести світову конференцію з охорони довкілля й узяла активну участь у її підготовці. Хоча вона не ввійшла до підготовчого комітету Конференції ООН з навколишнього середовища, що відбулась у Стокгольмі 1972 р., представники країни долучилися до його діяльності як спостерігачі. Також експерти країни постійно відвідували зустрічі міжурядових робочих груп. Під час загальних дебатів у Генеральній Асамблеї ООН 22 вересня 1969 р. міністр закордонних справ Австралії присвятив велику частину промови майбутній конференції, виклавши погляди уряду на досягнення Організації Об'єднаних Націй в охороні довкілля та в підготовці цієї зустрічі.

Нарівні зі 113 країнами світу країна підписала Декларацію Конференції Організації націй з проблем навколишнього середовища людини, після якої діяльність у цій царині помітно розширилась і поглибилась. Документи, до яких Австралія приєдналася протягом 1970-х рр., віддзеркалюють розуміння важливості глобального об'єднання зусиль у цій царині й головні екологічні проблеми, які турбували міжнародну спільноту в цей час – транскордонне забруднення атмосфери та водного простору, деградація флори й фауни. В цей період країна стала стороною низки міжнародних угод: Конвенції про запобігання забрудненню моря шляхом скидання з кораблів і літаків (1972 р.), Угоди про продовження дії Угоди про регіональну кооперацію з досліджень, розробок та підготовки кадрів, пов'язаних з ядерною наукою та технологіями (1972 р.), Угоди між Австралією, Японією й Міжнародним агентством з атомної

енергії (МАГАТЕ) про застосування гарантій Агентства стосовно цих урядів (Австралія, Японія) про співпрацю з мирного використання атомної енергії (1972 р.), Міжнародної конвенції про запобігання забрудненню з кораблів (1973 р.), Конвенції про охорону світової культурної та природної спадщини (1975 р.), Міжнародної конвенції про торгівлю певними видами дикої природи (1976 р.), Протоколу до Конвенції 1979 р. Про транскордонне забруднення повітря важкими металами на великі відстані (1975 р.), Угоди про міжнародну енергетичну програму (1979 р.), Конвенції про транскордонне забруднення атмосфери на великі відстані (1979 р.), Конвенції про роботу в рибному секторі, прийнятої Конференцією на її 96-й сесії Конвенції Південнотихоокеанського форуму про рибне господарство (1979 р.) [171]. Особливістю екологічної співпраці Австралії цього періоду є широка увага до проблем охорони морського простору від забруднення; рибальства; перевиллову риби та спроба його врегулювати як на регіональному, так і на світовому рівнях.

Маємо наголосити, що Парламент країни приділяв і приділяє велику увагу виконанню міжнародних зобов'язань країни. Це вказано на сайті Парламенту, в розділі «Повноваження Співдружності щодо довкілля», де зазначено, що повноваження Співдружності в цій царині проявляються у «можливості регулювати будь-які справи, що трапляються за межами Австралії, реалізовувати угоди, учасником яких є країна, шляхом прийняття відповідного законодавства та контролю за будь-якою справою, яка є внутрішньою чи міжнародною, незалежно від будь-якої угоди» [172]. Комітет Сенату з навколишнього середовища, комунікацій, інформаційних технологій і мистецтв заявив, що Співдружність повинна повно й ефективно реалізовувати свої повноваження щодо переговорів, реалізації та виконання міжнародних екологічних програм [172].

Отже, наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. в Австралії почав розвиватись екологічний рух, який вплинув не лише на формування свідомості

широких кіл громадськості й залучення їх до природоохоронного активізму, а й на інституалізацію відповідної діяльності на рівні штатів та федерації. У цей період відбувся перехід від фрагментарних заходів окремих штатів з охорони природи до формування державної екологічної політики, було прийнято низку законодавчих актів нового типу, які закріпили головні принципи відповідної діяльності, вдосконалено механізми контролю, моніторингу та оцінки й конкретні програми для їх виконання. Також було закладено засади механізму екологічного менеджменту Австралії й розподілено повноваження Співдружності та штатів, почав активно розвиватися міжнародний вектор державної екологічної політики.

3.7. РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В АВСТРАЛІЇ

Подорож і туризм – два нерозривних поняття, які характеризують певний образ життя та діяльності сучасної людини. Це відпочинок, активна розвага, спорт, пізнання світу, торгівля, лікування тощо. Однак завжди при цьому присутня характерна дія, яка визначає й відокремлює власне подорож від решти сфер діяльності – переміщення людини в іншу місцевість або країну, на інший континент, відмінні від його звичайного місцезнаходження або проживання.

Туризму розширює світогляд людини, підвищує її інтелект і дає змогу поєднати відпочинок з пізнанням навколишнього світу, вивченням життя, історії, культури, звичаїв інших країн та народів. Австралія відкриває широкі можливості для туризму: унікальні пейзажі та природні пам'ятки; культура корінних народів і їх спадщина; визначні місця та архітектурні шедеври; доброзичливе, толерантне населення, що складається з різних етнічних груп, і все це в одній країні, на одному континенті. Туризм сприяє збереженню та розвитку історико-культурної спадщини, веде до гармонізації відносин між різними країнами та народами, спонукає політиків, громадських діячів,